

בס"ד

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א ראש ישיבת אתרי

המתקיימים בבית הכנסת "מאור ישראל", בראנד 18, הר נוף

בענין:

אין שליח
לדבר עברה

- שסח -

נמסר בש"ק פרשת קרח ה'תשע"ד

בש"ק פרשת חוקת יחל השיעור בשעה 5:45 אחה"צ בביהכ"ס אהל שרה ויהיה בענין:

הזכרת יעלה ויבוא בר"ח

מנחה בשעה 5:25

בברכת התורה
המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לתמנתי: timnal@zahav.net.il

שליחות לדבר עברה

וכתב לחלק דבמעילה לבדה נתחדש דין 'שליחות' לדבר עבירה וכדילפינן לה מתרומה, והרי בתרומה הוא עיקר דין שליחות בתורה כדילפינן מינה לעלמא (בקדושין שם), משא"כ טביחה נתרבה לחייב טובח על ידי אחר ולא מדין 'שליחות', אלא כיון שחיוב דו"ה הוא על ששנה בחטא או שנשטרש בו (כדאמרינן בב"ק סז סח), ריבתה תורה שגם כשטובח או מוכר ע"י אחר כמוהו כטובח בידיו, דבשניהם הוא מוסיף בגניבה ונהנה ממנה. וכן בשליחות יד - חייבה תורה את השומר משום פשיעה חמורה זו, ונתרבה מדבר פשעי שכך לי אם פושע בידיו ממש או ע"י אמירה לאחר, אבל לא מתורת שליחות. ונפ"מ שאף אם שלח גוי או קטן לטבוח או לשלוח יד בפקדון - חייב, משא"כ במעילה שנתרבה דין 'שליחות' ככל גדריה ותנאיה, אינו חייב אלא אם שלח ישראל גדול. וזהו שכתב הרמב"ם דבמעילה לבדה יש שליח לדבר עבירה, משא"כ שליחות יד וטביחה לאו מדין שליחות הוא. עכ"ד מהרי"ט. ואמר הקצות שלפי"ז לא קשה קושית המשל"מ, דדוקא במעילה דמדון שליחות אתנין עלה לחייב, הלכך אם נצטרף באותה שליחות איסור אחר אינו נעשה שליח כלל, משא"כ בטביחה לא נגרע כלום מחיובו בכך שמצטרפת באמירתו עבירה נוספת, דהא לא בעינן לדין 'שליחות' עד שתאמר בטלה השליחות, אלא חיובו מצד עצם הטביחה ע"י אחר.

והנה על מה שכתב מהרי"ט דבמעילה בעינן שיהא השליח גדול, הקשה השעה"מ ממשנה ערוכה במעילה (כא). שלח ביד חרש שוטה וקטן, אם עשו שליחותו בעה"ב מעל - הרי שאף שאינם בני שליחות חייב המשלח. אמנם קושיא זו יש לתרץ דבגמרא שם פריך והא לאו בני שליחותא ומתרץ רבי אלעזר דעשאו כמעטן של זיתים [כלומר דמ"מ אתעבידא שליחותא על ידיהן הואיל וניחא ליה בהכי] ורבי יוחנן אמר כאותה ששנינו נתנו ע"ג הקוף והוליקו או ע"ג הפיל והוליקו הרי זה עירוב, אלמא קא עבדא שליחותיה ה"נ איתעביד שליחותיה. ונראה שפירוש הדבר הוא שהואיל ונתן להם מעות ושלחם לחנוני מסוים, הרי אין השליח פועל כאן כלום אלא כמעשה קוף בעלמא להעברת המעות ובעל הבית הוא המקנה את המעות לחנוני, ועל כן כבה"ג לא בעינן שליח בר-שליחות, מידי דהוי כמוסר לו המעות ע"י קוף. כי קאמר מהרי"ט דבעינן שליח ישראל בר דעת, כגון ששולח לקנות דבר ממי שירצה ולא לחנוני מסוים, שהשליח הוא פועל ההקנאה, בזה צריך שיהא השליח בר דעת כדי שיחול דין שליחות לחייב את בעה"ב [ועיקר ההבחנה איתא בנתיבות קפב סק"ב], והוא הדין במעילה דרך הנאה כאכילת עולה דמיירי בה הרמב"ם לא מהני אלא כהשליח בר שליחות (וע"ק ה"ה כתובות לח).*

אבן, עיקר חילוקו של המהרי"ט צ"ע טובא. הנה מה שדקדק מלשון הרמב"ם: 'ובכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה שלא יתערב עמה איסור אחר', אעפ"י שהסכימו עמו בדקדוק זה עוד מגדולי האחרונים, נראה שאין בזה כדי הוכחה, דבפשוטו לא בא לאפוקי כל התורה אלא קאי על המשך דבריו, דדוקא כשהמעילה לבדה יש שליח לדבר עבירה, לא

אין תרימו גם אתם תרומת ה' מכל מעשרתיכם וגו'. דרשינן בגמרא (בקדושין מא): 'גם אתם' לרבות את השליח. ועוד אמרינן (שם סב): 'שבכל התורה אין שליח לדבר עבירה חוץ ממעילה ושליחות יד וטביחה ומכירה שיש שליח; מעילה ילפינן 'חטא' 'חטא' מתרומה, מה תרומה משוי שליח אף מעילה משוי שליח, ושליחות-יד ילפינן (לביית הלל) מעל כל דבר פשעי, וטביחה מוטבחו או מכרו' מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר.

והנה כתב הרמב"ם (גניבה גו - עפ"י כתובות לג וב"ק עא) עשה [הגנב] שליח לשחוט לו ושחט לו השליח בשבת הרי הגנב חייב בתשלומי ארבעה וחמשה שהרי זה הגנב לא עשה עון מיתת בית דין וכו' [והחידוש בדין זה - מבואר בגמרא - שאף שאילו הגנב עצמו טבח בשבת היה פטור מתשלומין מ"מ ע"י שליח מוחייב, דאיהו נמי לא משום דלא חייב אלא דקם ליה בדרבה מיניה]. ודקדק המשנה-למלך מלשון הרמב"ם שדוקא אם שלחו לטבוח סתמא והלך השליח וטבח בשבת חייב המשלח אבל אם שלחו לטבוח בשבת - פטור, שהואיל ובעלמא אין שליח לדבר עבירה וזה יוצא מן הכלל, אין לך בו אלא חידושו, כשהשליחות על הטביחה לבדה, אבל בהצטרף עבירה אחרת עמה והרי לגבי אותה עבירה אין שליח א"כ אף על הטביחה לא נעשה שלוחו. והוכיח כן מדברי הרמב"ם בהלכות מעילה (ז, ב) דלא אמרינן שיש שליח למעילה בכגון ששלח שליח לאכול בשר עולה, שהרי יש כאן איסור אחר יתר על המעילה [לאו דכיליל תהיה לא תאכלי], 'ובכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה שלא יתערב עמה איסור אחר'. והכי נמי לענין טביחה, אם שלח לטבוח בשבת, כשם שאין נעשה שליח לעבירת חילול השבת כך אינו שליח על הטביחה. ותמה המשל"מ על מה שכתב בטור חו"מ (שנ) בשם הרמב"ם, עשה שליח לשחוט לו בשבת והשליח שחט בשבת - חייב. והלא דברי הרמב"ם בדקדוק נאמרו ששלחו בסתמא לטבוח, רק אז חייב המשלח, אבל שלחו לטבוח בשבת הרי זה דומה למשלח לאכול בשר עולה שאין המשלח חייב.

אך כבר העיר בשער המלך (מעילה ז) שלא על הטור תלונת המשל"מ אלא על הרמב"ם עצמו, שהרי כן כתב הרמב"ם בפירוש המשנה (ב"ק עא) שאם שלח הגנב אחר שיטבח לו ביוהכ"פ - חייב המשלח ד' וה'. הרי ברור שלא בא הרמב"ם בלשונו 'עשה שליח לשחוט לו ושחט לו השליח בשבת' לאפוקי שלחו לשחוט בשבת [ואפשר ש'בשבת' קאי אכולה כבא, גם על עשיית השליח, שאמר לו בשבת לשחוט עכשיו וכן עשה]. מעתה נצרכים אנו ליישב סתירת דברי הרמב"ם; מה בין השולח לטבוח בשבת שהמשלח חייב, לשולח לאכול בשר עולה שהואיל ונצטרף איסור אחר עמו - פטור המשלח. [והשעה"מ יצא לחלק בין איסורים נפרדים שאפשר לאחד בלא השני כגון טביחת שור גנוב וחילול שבת, ובין אכילת בשר עולה שלעולם יש בו מעילה וא"א להפרידם. ועוד נאמרו בזה תירוצים נוספים, ואכ"מ].

ב ובקצות החשן (רצב סק"א) כתב ליישב עפ"י המהרי"ט (בחדושי רפ"ב דקדושין) שדקדק בלשון הרמב"ם הנ"ל 'אלא במעילה לבדה' - והלא אף שליחות-יד וטביחה נתרבו לחיובא ע"י אחר.

א אך הלא הרמב"ם הביא דין זה (מעילה ז, א) לענין נתינת בשר לפני האורחים ואין שם הקנאה אלא מעשה הוצאה גרידא, ועל כרחק דין מסוים הוא גבי מעילה דחייב המשלח אף בשאין השליח בר שליחות, וכדמשמע בפיה"מ שם. וזהו שהקשה השעה"מ בדרכי"ם (עפ"י המשנה) מבואר דלא כמהרי"ט. וכן נקטו הקצות (רצב"א) והנתיבות (קפב"א) דמהאי סוגיא משמע דבמעילה חייב אף ע"י קטן. וע"ג בקר"א שם.

דבכל התורה כולה אין שלוח לדבר עבירה. והלא לדברי מהרי"ט אין זה יוצא מכלל כל התורה, שהרי אין אנו מחייבים כאן מתורת שלוח לדבר עבירה. ועוד קשיא מהא דשקיל וטרי בגמרא (כתובות לג. ב"ק עא.) גבי טובח בשבת, מי איכא מידי דאילו עביד איהו לא מיחייב ועביד שלוח ומיחייב, ומתריצין דלאו משום דלא מיחייב הוא אלא דקם ליה בדבר מיניה. ובשלמא אם מדין שלוחות אתינן עלה, הרי נחא דפריך הלא שלוחו של אדם 'כמותו' אמרינן אבל לא עדיף ממנו [ומתריץ שהוא פטור חיצוני אבל בעצם חייב בתשלומין], אבל למהרי"ט שחיובו הוא משום שנהנה בגנבתו ע"י הטביחה, שכן לי אם טבחו בידי עצמו או על ידי אחר, הלא מעיקרא ליכא קושיא שהרי ברור שבאופן שטובח בעצמו איכא חיוב מיתה ונפטור ממזון ובאופן שטובח ע"י אחר לא נפטור, ואין זו קולא וחומרא בדין.

ע"כ כן מחוורתא טפי כפשטא דמלתא שכל השלשה כתובים - מעילה וטביחה ושלוחות-יד - בני חדא בקתא ניהו, ומתורת שלוח לדבר עבירה. ואם כן הדרה קושית המשל"מ לדוכתה, מאי שנא מעילה שאם נתערב עמה איסור אחר פטור המשלח וטביחה כה"ג חייב. וגם דקדוקי לשונות הרמב"ם המורים קצת דמעילה לבדה יוצאת מן הכלל היא, לא באו על ישובם.

א ויש להקדים כמה יסודות בדין שלוחות. הנה נחלקו שני תירוצי התוס' בב"מ (י:) בדין כהן ששולח שלוח [בר-חיובא] לקדש לו גרושה דאין שלוח לדבר עבירה והמשלח פטור, האם חלו הקדושין - כן משמע שנקטו בתירוץ הראשון, אם לאו - כן נקטו בתירוץ השני. ובפשטות נחלקו אם דין 'אין שלוח לדבר עבירה' ענינו שאין לחייב ולענוש את המשלח על העבירה, או שבדבר עבירה אין שלוחות כלל ועיקר, שהשלוחות עצמה בטלה. [רעק"א (במהדו"ק קט) ועוד אחרונים צדדו שגם התירוץ הראשון מודה לדינא שהשלוחות בטלה. ואולם בתורא"ש ותוס' שאנץ מבואר ששני התירוצים חלוקים לדינא, ולפי התירוץ הראשון הקדושין חלים]. וכבר דנו האחרונים לענין הכרעת ההלכה; הנובי" (קמא, אה"ע עה ואילך) נקט שהשלוחות בטלה [הורה לפי"ז על מעשה שהיה בשליח להולכת הגט שנתן הגט בעל כרחו, שלא חלו הגירושין מפני שהשלוחות בטלה בגלל העבירה שעבר על חרם דרבנו גרשום. ודעתו שם שגם בעבירה דרבנן אמרינן אשלד"ע. וגם הוספך שהעובר על חדר"ג כעובר אדאוריתא. ומחותנו ר"י המבורגר נתווכח עמו בהוראה זו. יעו"ש]. וכן החזו"א (שביעית כד) נקט שהשלוחות בטלה, ועפי"ז כתב לגבי 'התר המכירה' בשביעית שהיות ויש בזה איסור דלא-תחנם הרי כיון שהמכירה מתבצעת ע"י שלוח לא חלה מכירת הקרקע כלל [וסיים דממילא ניצולים עי"כ מאיסור המכירה]. והאריך בזה בקהלות יעקב (ב"מ טז).

ה ובעת מהרי"ט צריך לומר דמ"מ יוצא הוא מכלל הסברא דעלמא דדברי הרב ודברי התלמיד, ומחייבין ליה למשלח אף שלא היה לשלוח לשמוע בקולו. [ולפי דעת הסוברים שבאופנים שיש שלד"ע כגון לשמאי והקוין או כשאין השלוח בר-חיוב באותה עבירה, חייב אף בשלוח גוי וקטן, נחא טפי, דדין הטביחה דומה לאופנים אלו].

1 ונתתי"מ (קפב) כתב שדעת רוב הפוסקים שהמעשה קיים, ובקה"י שם כתב דאנחנו לא נדע למי נתכוין והגרי"ב צ"ע אבא שאול (אור לציון ח"א י"ד כז). כתב אף שלא ראינו מי מהפוסקים שסוברים שהמעשה קיים אף בדבר עבירה, מ"מ נאמנים דבריו עלינו, שאין לא ראינו ראייה. אכן לפי האמור בפנים יתכן לסייע לדברי הנתנויות מכמה ראשונים; הרמב"ם (בדין מעילה, כבאור הגר"ח) והטור (בשולח לטובח בשבת דלא בטלה השליחות - אם לא ננקט כמהרי"ט דבטביחה לאו מתורת שלוחות היא), והתירוץ הראשון בתוס' (אשר הובא בשמם כתיורין יחיד ברמב"ן וברשב"א ב"מ שם) והריב"ש (המוכח במחנ"א שותפות ח, הביאו בקה"י שם) - לעומת התירוץ השני בתוס'. [הגרי"ב צ"ד שם שאם השלוח שונג או אומר מותר הרי ממי"ג המעשה חל, שאם באנו מטעם 'דברי הרב וכו' אין לומר כן בשונג, ואם מוגה"כ דשחוטין חוץ (דברי הריטב"א) הרי לא שמענו משם אלא הפטור מעונש. וכבר כתב כן בשו"ת חת"ס (אה"ע קט). אלא שחזר הגרי"ב וחקשה מדברי הרמב"ם דס"ל שני הדברים גם יחד. אך להאמור בפנים אפשר לקיים דבריו, בהרמב"ם ס"ל דהמעשה קיים].

כשיתערב עמה איסור אחר. אמנם יש מקום לדקדק כדבריו מלשון הרמב"ם במקום אחר (שגגות ט,ט) 'חומרא יתירה יש במעילה שהרי עשה בה המהנה כנהנה, ומצטרפת לזמן מרובה, ושליח שעשה שליחותו חייב המשלח, מה שאין דברים אלו בשאר האיסורין' - הרי נראה דבטביחה ושלוחות-יד לאו מתורת שלוחות אתינן עלייהו ורק במעילה נתחדש שיש שליחות לדבר עבירה. אך אי משום הא נמי לא איריא, ד"ל דמיירי הכא רק בחומרת 'איסורין' כדסיים בסוף דבריו, ואילו טביחה ושלוחות יד אין חיובם כעונש על האיסור אלא חיוב ממוני הוא על המעשה, משא"כ במעילה י"ל בפשטא דמלתא שהתשלומין באים כעונש על האיסור, דומיא דקרנן אשם הבא על הלאו (ע' בקונטרס יונת אלם יז. ופלפל שם לפי"ז בישוב קושית המשל"מ).²

ולכאורה היה נראה לסייע למהרי"ט מהא דילפינן לחייב טביחה על ידי אחר מקרא ד'וטבח או מכרו' מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר. ופרש"י (בקדושין מג.) דמכירה לעולם אינה מתקיימת אלא ע"י אדם נוסף דהיינו הלוקח. ובשיטה לא נודע למי (שם) כתב לתמוה היאך ילפינן 'אחר' דשליח מ'אחר' דלוקח שהוא מעצם מעשה המכירה. ופירש שמכירת שור או שה נעשית כרגיל על ידי אחר. אך ברור שרש"י פירש כפי גירסת הגמרא במקום אחר (ב"ק עט.) 'מה מכירה דלא אפשר דלאו ע"י אחר אף טביחה וכו' - ומבואר להדיא בגירסה זו כפרש"י: 'ואכן צריך לבאר אופן הלימוד. אמנם לדרך המהרי"ט יש להמתיק קצת, כיון דלאו מתורת 'שליח' באנו לחייב א"כ ילפינן כשם שהמוכר חייב הגם שהמכירה נעשית לעולם בהשתתפות אדם נוסף, כך גם בטביחה חייבים עליה אף אם נעשית ע"י אדם נוסף כגון שאמר לאחר לטבח [ואם כי ג"כ אינם שוים ממש אך צד דמיון איכא], אך אם מדין שלוחות דכל התורה הוא, אין מובן אופן הדרש וכמו שהקשה בשיטה.³

אולם מה נעשה שדברי מהרי"ט קשים להולמם עם פשטי הסוגיות. ראשית, כפי שהרגיש בעצמו, הלא אמרו בקדושין שם שאין ללמוד ממעילה ושלוחות יד ומטביחה לכל התורה שיש שלוח לדבר עבירה, משום דהוו שלשה כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים. והרי הטעם דאין מלמדים הוא דממה שכפלה תורה ושילשה את הדין משמע שאין ללמוד לעלמא דא"כ היה די לכתבו פעם אחת. ולחילוק מהרי"ט הלא חלוקים הם ביסוד ענינם ובדיניהם, דאילו במעילה נתרבה דין שלוחות ובעינן בני-שליחות דוקא, ואילו בטביחה ושלוחות-יד חיובם ע"י אחר מעיקר דינם בלא דין שלוחות, ואף בשולח קטן וגוי דלאו בני שליחות חייב, וא"כ ודאי אצטריך לכתבם ולא ידעינן להו ממעילה. ויעויין במהרי"ט שנדחק בזה טובא. ועוד קשה מגמרא ערוכה בב"ק (עט.) דקאמר על דין זה דקמ"ל דיח שלוח לדבר עבירה אע"ג

ב ועוד, אין לשון 'כל התורה' בדוקא, וכדאמרינן בגמרא (ב"ק עט.) גבי טביחה ומכירה אע"ג דבכל התורה אשלד"ע ולא נחית לפרש מעילה ושלוחות יד.

ג אמנם י"ל דמידת הקש ניתנת להילמד אף בכגון דא, שיסוד הלימוד הוא שבמציאות הם משתווים, ואי לאו דאפשר טביחה ע"י שלוח, לא משכח"ל גוונא ד'אחר' בטביחה ואינה שוה במציאות למכירה. ואמנם כמה מעיניו אין ללמוד בכגון זה, כי ודאי הפרש זה שבין הלמד למלמד לא גרע מפירכא, אבל לימוד ההקש קבוע ואין משיבין עליו (עפ"י זכר יצחק ל (ב) ד"ה ואין לומר).

ד ובקצוה"ח (רצבא.) יישב דרך המהרי"ט אך בשינוי מה, דאף במעילה חייב ע"י שלוח חש"ו וכהסוגיא במעילה הנ"ל. אך לא הבנתי מה הרויח בזה, הלא גם לדברי יש חילוק בדיניהם ואצטריכו קראי, דאי מדין שלוחות אתינן עלה הלא אם יתוסף איסור אחר ותבטל השליחות, לא יהא שלוח אף על המעילה, משא"כ בטביחה. [ועוד נראה שאם מדין שלוחות צריך שיצוהו בדוקא, ואם שיעה משליחותו לא מנע המשלח. משא"כ בטביחה ושלוחות יד נראה דלסברת מהרי"ט סגי כמה שנותן לו רשות לטבח וא"צ שיצוהו. וגם אם שיעה השלוח בפרט מוסים, כגון שאמר לו במקום וביום כדוקא - מסתבר דחייב דמו"ם עשה ע"י אחר], וא"כ אכתי אין מובן דהוו שני כתובים הבאין כאחד.

ואם כן הרי לפי"ז נראה מוכרח שהרמב"ם סובר שבשליחות לדבר עבירה לא בטלה עיקר השליחות, שאם השליחות בטלה הלא כשנוכר בעה"ב ונעשה מזיד קודם שהוציא השליח, חוזר הדין דכל התורה דאין שלוח לדבר עבירה, וכמוש"כ רש"י (בקדושין נ), וכיון שכן הרי בטלה השליחות משום העבירה ושוב אין כאן מעשה הוצאה וחסר בעצם המעילה, וכמו שלוח שנתן שתיים שביאר הגר"ח דלהרמב"ם לא מעל השליח מפני שהוציא על דעת בעה"ב ובעה"ב לא שלחו על כך, והכא נמי השליח הוציא על דעת בעה"ב והרי השליחות בטלה משום העבירה - אלא מוכח דס"ל להרמב"ם דאף בדבר עבירה, לא הפקיעה העבירה את עיקר השליחות.

אלא שצריך ליישב לפי"ז את הוכחת ההפלאה מדברי הרמב"ם שאם נוסף איסור אחר אף משום מעילה אינו נעשה שלוח - הרי מזה משמע שהעבירה מבטלת את עיקר השליחות. נמצא שדברי הרמב"ם סותרים אהדדי אי ס"ל כתירוץ הראשון בתוס' או כתירוץ השני.

ד וכדי ליישב זאת צריכים אנו ליסוד הגרש"ק (בשערי ישר ז,ו), בדין שליחות, דהקשה על התירוץ הראשון בתוס' ב"מ הנ"ל היאך יתכן בסברא לומר שבשליחות לדבר עבירה עיקר השליחות קיימת אלא שאין המשלח נענש, הלא אם אנו מחשיבים את השליח להיות כמותו, מדוע יפטר מעונש [וכן תמה הנוב"י שם. ומפני כן יצא לחדש שאף התירוץ הראשון בתוס' מודה בעלמא שהשליחות בטלה ושאיני התם דבשעת קידושין אין עונש ורק כשבעל עובר למפרע על הקדושין, הלכך חלו הקדושין]. וייסד הגרש"ק - ועיקר היסוד אמר גם הגרי"ר מפוניבז' (מובא בשמו בברכת שמואל קדושין יט ובספר הזכרון אבן ציון) - ששני עניני שליחות הם; שליחות של נתינת כח ושליחות של ייחוס המעשה. והנה יש דברים שאין כח לעשותם אלא לבעלים או לאדם מסוים כגון קידושין וגירושין והקנאות, וכששולח אחר לעשותם הרי נכלל בזה מסירת כח לשליח להיות הוא מקדש ומגרש בשליחותו. ויש דברים המסורים ביד כל אדם ואין צריך להם כח וסמכות כלשהי לעשותם, ובהם השליחות אינה נצרכת אלא כדי לייחס את המעשה אל המשלח, וכגון שחיטת הפסח דילפינן מינה (בקדושין מא:); ששלוחו של אדם כמותו מדכתיב 'ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל' הגם ששוחט אחד עבור אחרים. והרי חלות השחיטה שייכת בכל אדם ולא דוקא בבעלים, וכל מה דבעינן לדין שליחות להחשב כמותו הוא רק כדי שיתייחס המעשה אל המשלח, להיות נחשב הוא כשוחט הפסח ומקיים המצוה.

והוסיף הגרש"ק לבאר שבשליחות של מסירת הכח, גדר עשיית השליח הוא 'מינוי', כלומר ממנים אותו על הדבר ע"י שמייפים כחו, ואילו שליחות של מעשה שאינה נצרכת אלא לייחס המעשה אל המשלח, בזו מוגדרת עשיית השליח כ'ציווי',

ח לכאורה יש לומר שאף שהדין מבטל את השליחות אך סו"ם במציאות דעת בעה"ב עדיין קיימת השליחות יוציא חתיכה, ואילו בחפץ שלו בכי האי גוונא יש כאן הקנאה אעפ"י שבטלה השליחות הלא מרשהו ליתן. אך נראה דהא ליתא, דהלא מיירי אף באופן שבעה"ב אינו עבריין וכשנוכר אינו חפץ בהוצאה [ובדקתני סיפא, כיצד יעשה נוטל פרוטה ומחלל], וכיון שכן הלא אין כאן הקנאה לא מצד המציאות ולא מצד הדין, ומוכח דהעבירה לא ביטלה השליחות ויש כאן הקנאה מצד הדין. ויול"ע בדברי הרמב"ם דלא מעל אלא האוכל את בשר העולה משום שאשלי"ע, והלא מיירי באומר לשלוחו להביא הבשר לפני האורחים, וא"כ למה האוכל מעל ולא השליח שנתן. וצ"ל דכיון דלשליח אין איסור אכילת עולה (רק משום לפני עור בשוגג שהוא איסור צדדי, וגם יתכן שבכל אופן בעה"ב היה מביא להם) א"כ כלפניו מתייבא שליחות המשלח לפוטרו, ורק כלפי האוכלים אין שלוח. וא"כ הרי בעצם לא בטלה השליחות כלפי השליח. וצ"ע.]

ובהפלאה (כתובות לג. ושנה דבריו בהמקנה קדושין מנ) נקט כן גם בדעת הרמב"ם בפ"ז מעילה הנ"ל [והראב"ד, שהסכים לדינו של הרמב"ם] שהשליחות בטלה, שהרי כתב הרמב"ם שאם נתערב עם המעילה איסור אחר, כשם שאינו שלוח על האיסור הנוסף כך אינו נעשה שלוח על המעילה. ואם דינא דאין שלוח לדבר עבירה ענינו רק שהמשלח פטור מעונש, מה סברא היא לבטל את שליחות המעילה - אלא משמע שנקט הרמב"ם שהשליחות עצמה בטלה, וכיון שבהך מעשה גופא יש עבירה שלגביה אינו נעשה שלוח, הרי כל עיקרו של מעשה זה אינו מתייחס למשלח דהא אין שליחות בדבר עבירה כלל, וממילא לא מעל המשלח שהרי השליחות למעשה זה נתבטלה. ואולם לשנעניין בשיטת הרמב"ם עפ"י דהגר"ח נראה מוכח כאידך גיסא, שהמעשה קיים ורק לענין העונש אימעיט, וכפי שנקטו התוס' בתירוץ הראשון.

דהנה כתב הרמב"ם (מעילה ז,א) אמר לשלוחו תן לאורחים חתיכה של בשר [ולא ידע שהיא של הקדש] והלך השליח ונתן שתיים [בטעות, שסבר שכן אמר בעה"ב], בעה"ב מעל [באחת שאמר] והשליח פטור. והקשו הכס"מ והר"י קורקוס אמאי השליח פטור על השניה, הלא סו"ם מעל בשוגג ככל מעילות. והוסיף הגר"ח להקשות דמאי שנא מהא דאמרינן שאם נזכר בעה"ב קודם שלקח השליח - השליח מעל, הרי שאף שעושה על דעת שליחותו אך כיון שבעל הבית לא מעל [שהרי נזכר ואין מעילה במזיד] מעל השליח, וכל שכן הכא דמעולם לא שלחו בעה"ב על החתיכה השניה, א"כ בדין הוא שהשליח יתחייב משום מעילה.

ופירש הגר"ח (בסנטסיל מעילה) דגדר מעילה כגדרי גזילה דהדיוט, והוכיח שם שהגזול דבר עבור אחרים גם כן הוי גזול, ולא רק כשנוטל לעצמו. ועל כן כשנוכר בעה"ב ולא נזכר השליח השליח מעל שהרי בכי האי גוונא בהדיוט אם היה מקנה לאחר חפץ של בעה"ב הויא הקנאה, הרי שיש כאן מעשה הוצאה, ועל כן בהקדש הוי מעילה וגזילה אעפ"י שלקחתו נעשיית בשביל בעה"ב ולא בשביל עצמו. ואולם זהו דוקא באופן כזה שהיה שלוח על הדבר ולא בטלה השליחות [כן דייק הגר"ח מדברי הרמב"ם (ז,ה) שבנוכר בעה"ב לא בטלה השליחות, וכדמשמע ברש"י בקדושין נ ובמעילה כא - דלא כרש"י בחגיגה י: שבנוכר בעה"ב אנו סהדי דביטל השליחות. וע' קצוה"ח שמח סק"ד ושאר אחרונים], אבל כשהשליח נתן חתיכה שניה לאורחים על דעת בעה"ב והרי מעולם לא נעשה שלוח עליה, הלא אין כאן כלל מעשה הוצאה מן ההקדש, דבהדיוט כי האי גוונא אין כאן הקנאה, שהרי השליח לא נתכוין להוציאה רק מדעת בעה"ב והרי בעה"ב לא עשאו שלוח עליה, אם כן אין כאן מעשה הוצאה כלל הלכך לא מעל השליח, דאין כאן 'מעשה מעילה' כל עיקר!

ז ולפי"ז אף בשלוח בן דעת כי האי גוונא לא מעל. אבל רש"י ותוס' כתבו הטעם דחש"ו שלא עשו שליחותו לא מעלו אלא חנוני, משום דלאו בני דעה ניתנו. ומוכח שנקטו שיש כאן חפצא דמעילה דסו"ם הלא הוציאו את החפץ, שאין המורד אילו היה חפץ של בעה"ב אלא אילו היה חפץ של הדיוט אחר, ומסתבר דבכח"ז הוי גזול. וצ"ל דלהגר"ח הרמב"ם פליגי. אך לא הבנתי מאי שנא ממה שכתב הרמב"ם (שם בה"א) אמר לשלוחו הבא בשר והלך והביא ככר השליח מעל - והרי הוציא מדעת בעה"ב וגם לא היה שלוחו בדבר, א"כ אין כאן הוצאה. וצ"ל להגר"ח דהכא מיירי במשנה מדעת בעה"ב ביודעין ולכך הוי גזילה, משא"כ בשתי חתיכות מיירי שסבור שכן אמר בעה"ב. [ושמא"ל באופן אחר, עפ"י לשון הרמב"ם אמר לשלוחו תן לאורחין חתיכה חתיכה של בשר הלך השליח ואמר להן טולו שתיים שתיים בעה"ב מעל שיהי נעשה דברו והשליח פטור מפני שהוא מוסף על שליחות בעה"ב ולא עקר השליחות - ויל"ד מדוע כפל 'חתיכה חתיכה' שתיים שתיים. גם מסתמית הלשון משמע דבעה"ב מעל על הכל ולא רק על האחת. גם משמע מריהטת הלשון דהטעם דמוסיף על השליחות הוא טעם לפטור השליח ולא רק לחייב את בעה"ב. ומה נראה דאדרבה, מיירי ששלוחו על כל החתיכות בעצם אלא שאמר לו ליתנם אחת אחת, ועל כן הגם ששינה ונתן שתיים שתיים, לא בטלה עיקר השליחות והיינו טעמא דלא מעל השליח והיינו טעמא דמעל בעה"ב בכלו, כיון שסו"ם שלחו על הכל אלא שאמר לו ליתן באופן אחר. ולפי"ז הכל נוחא. וגם ל"ק מנוכר בעה"ב שכיון שלא מעל בעה"ב מעל השליח, משא"כ הכא].

משא"כ גבי גט ד'כל השומע יכתוב' הוי שלוחות ממש שמצוה לכל השומע. וכבר תמה הר"ן הלא ודאי בתרומה בעינן שלוחות דהא מינה ילפינן דין שלוחות לכל התורה כולה, וכדאמרין להדיא בב"מ (כב.) דלא סגי בגילוי דעת לתרומה אלא בעינן שלוחות. אך כבר תירץ בשו"ת עונג יום טוב (סו"ס" קח) שהכוונה לומר דבתרומה לא צריך 'ציווי' אלא די בנתינת כח למי שירצה ולזה סגי בלשנא ד'כל הרוצה', משא"כ גבי כתיבת גט ישנו דין מיוחד של 'ציווי הבעל' מפני שצריך להעשות לשמה [וכמוש"כ הראשונים שאף אם אין צריך שלוחות לכתיבה, מ"מ צריך שיעשה בציווי הבעל וכדכתיב 'וכתב']. והוא הוא חילוק הגרשש"ק בין שלוחות ד'מינוי' לשלוחות ד'ציווי'.^ט

זבזה אפשר להטעים שלשון 'שלוחו של אדם כמותו' נמצא בגמרא בסוגיא דשלוחות רק גבי הילפותא משחיטת הפסח, ולא בדרשות דתרומה ודגירושין - כי אמנם רק בשחיטת הפסח גדר השלוחות הוא יחוס המעשה, שמעשה השליח נידון כמעשה המשלח ושייך בו ענין 'שלוחו כמותו', משא"כ בכגון תרומה ודגירושין [לאפוקי מכתובת הגט להרמב"ן] סגי בנתינת כח בלא שהשליח יחשב כמותו ליחוס המעשה אל המשלח. [ומקור ביטוי זה נמצא במקום אחד במשנה (פ"ה דברכות) גבי שלוח ציבור שטעה סימן רע לשולחו 'מפני ששלוחו של אדם כמותו'. ובפשטות התם אין זה מגדר דין שלוחות אלא כמליצה ולשון מושאלת. ומ"מ מתאים לזה הלשון 'שלוחו כמותו' שתפילת השליח-ציבור נחשבת כתפילת הציבור].

זגם מובן בזה סדר מהלך הגמרא שם, דמקשה אמאי השולח את הבערה ביד פקח פקח חייב ולא אמרין שלוחו של אדם כמותו, ומשני אין שלוח לדבר עבירה. והעמידו קושיא זו רק לאחר שהביאו כל המקורות לשלוחות, מגט ותרומה ומשחיטת הפסח, ולא הקשו זאת על המשנה לאלתר דתנן האיש מקדש בו ובשלוחו, והתנן שילח ביד פקח וכו' - דלענין שלוחות לד"ע צריך לגדר יחוס המעשה כדי לחייב המשלח, וממתניתין לא למדנו אלא שלוחות דנתינת כח, ואילו בשולח את הבערה אין שייך נידון מסירת כח אלא יחוס המעשה, וזאת לא שמענו אלא לבתר דילפינן בשחיטת הפסח דין שלוחות על המעשה, דהשחיטה מתייחסת לכל ישראל. [ויתכן לומר דלקושטא דמלתא שלוחות דנתינת כח למדים מגטין ותרומה ושליחות דחוס המעשה למדים מפסח - אלא שהגמרא דנה ללמוד זמ"ז ועביד צריכותא, הרי שבעצם אינם גדרים החלוקים במקורם אלא דין אחד הוא רק שבכל הלכה השליחות מוגדרת לפי ענינה, דבמקום שאנו צריכים ליחוס המעשה גדר השליחות להיות מעשה השליח כמעשה המשלח, ובמקום דבעינן כח וסמכות לעשיית המעשה, גדר השליחות הוא מינוי ומסירת כח. ומ"מ לאחר שיש כמה כתובים הנצרכים, שפיר י"ל שבכל מקור שמענו גדר שלוחות לעצמו].

מענתה, לפי יסוד הגרשש"ק תתורץ היטב הסתירה הנ"ל בדברי הרמב"ם [וזכינו א"כ בהוכחה גדולה לעיקר הבחנת הגרשש"ק משיטת הרמב"ם] דמחד משמע שבשלוחות לדבר עבירה לא בטלה עיקר השליחות, שעל כן אם נזכר בעה"ב מעל השליח מפני שיש כאן מעשה הקנאה והוצאה מחמת שפועל מכח

ט וע"ע באריכות בכללות ענין זה בשיעור יג. וע"ע בסוף שיעור קוג לבאר לפי"ז דברי הרמ"א דל"מ שלוחות בפדיון הבן.

כלומר עצם העובדה שעושה אדם מעשה בציווי של חברו, זהו המייחס את המעשה אל המשלח.

ולפי"ז אמר הגרשש"ק שבשלוחות לדבר עבירה, כדי שלא לענוש את המשלח עלינו לומר שאין המעשה מתייחס אליו, אבל אין כל צורך והכרח לבטל את עיקר המינוי [בשלוחות שיש בה ענין מסירת כח] בכדי שלא יענוש המשלח, דאף אם נתינת הכח לא בטלה ועדיין הכח ביד השליח לקדש, סו"ס אין המעשה מתייחס למשלח ושפיר אינו נענש על הדבר, וא"כ זהו יסוד השיטה דבשלד"ע לא בטלה השליחות, כי אמנם ה'ציווי' ויחוס המעשה אל המשלח בטל מאחר ולא ענשינן ליה, אבל ה'מינוי' לא בטל, דמסירת הכח שנעשתה בשלוחות אכתי קיימא. [והתירוץ השני בתוס' ס"ל דבדבר עבירה לא נאמרה כלל תורת שלוחות, ואף המינוי בטל, ולא רק מה שמוכרחים לבטל בכדי שלא יענוש].

ועוד אמר הגר"ש לאידך גיסא: יש אופנים שבטל ה'מינוי' אבל לא ה'ציווי', דהנה השולח את הגט יכול לבטל את השליחות מדינא אף שלא בפני השליח, דאתי דיבור ומבטל דיבור (ע' קדושין נט.). ואולם זה שייך בשלוחות דמסירת כח, שבביטול השליחות בטל כח השליח, אבל בשלוחות ציווי על מעשה, לא מסתבר שיועיל לבטל שלא בפניו. הגע עצמך, לדברי שמאי הזקן שיש שלוח לדבר עבירה כדכתיב 'אותו הרגת בחרב בני עמון', אם יעשה שלוח לרצוח ויבטל שלוחותו שלא בפני השליח, וכי יפטר בכך - ודאי אין מסתבר כן. והיינו טעמא, דבשלוחות של מעשה כגון רציחה שאין שם ענין מסירת כח, השליחות קיימת ע"י שעושה מכח ציווי חברו, והסברא הפשוטה נותנת שאין הציווי פוקע בביטול שלא בפניו או שלא בידעתו. וע"ע בקונטרס השליחות להגרשש"ק יב.

עוד באר הגרשש"ק בזה מה שכתבו התוס' (בקדושין כג: ועוד - בתירוץ אחד) בישוב סתירת הסוגיות, דאף דאמרין (שם) הנהו כהני שלוחי דרחמנא נינהו דאי אמרת שלוחי דידן מי איכא מידי דאנן לא מצי עבדינן ואינהו מצי עבדי, מ"מ בנדרים (לה: נשאר הגמרא בספק אי שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא - דהכי קמיבעיא ליה בנדרים, הני כהני שלוחי דרחמנא דוקא נינהו ולא שלוחי דידן כלל או דילמא הוו נמי שלוחי דידן. ואין מובן מה הועילו בזה, סו"ס הסברא ד'מי איכא מידי' מחייבת דלא ליהוו שלוחי דידן כלל. אך הפירוש הוא דהספק בזה הוא כלפי יחוס המעשה, שאמנם כוחם ויכולתם לעבוד ודאי אינו נתון להם מישראל אלא מדרחמנא, משום 'מי איכא מידי וכו'', אבל עדיין יש מקום לספק שמא הם שלוחי דידן בגדר שלוחות של יחוס המעשה, שהעבודה מתייחסת לישראל [ונפ"מ שצריך להקריב מדעתם. יעו"ש בתוס']. וכלפי זה אין שייך הטעם דמי איכא מידי, שטעם זה שייך רק כלפי מסירת כח שא"א למסור כח שאין לאדם עצמו (וע"ע בקובץ הערות עו.). וע"ע אמרי משה (יח) שבשלוחות דמסירת כח חשיב 'שליח' מיד בשעת המינוי דהרי כבר קיבל הכח, ואילו בשלוחות מעשה דציווי לא חשיב 'שליח' אלא רק בשעת עשיית המעשה כשעושהו בציווי המשלח].

זבזה יבוארו דברי הרמב"ן (בגטין סו.) גבי מי שהיה מושלך בבור ואמר כל השומע קולו יכתוב גט לאשתו דהוי שלוחות, ואילו גבי 'כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום' מבואר בנדרים שאין זו שלוחות ומותר במודר הנאה, ותירץ ד'כל הרוצה' מדעתו קאמר ואינו אלא כנותן רשות, וגבי תרומה אפילו גילוי דעתא מהני,

מצוות כתפלין וסוכה ולולב. יעו"ש. ובקצות החשן (קפבא) תמה על תירוץ הרי"ד, ותירץ הוא ששליחות מועילה רק על מעשים ולא על מידי דממילא, ואם כן הרי גם אם נחשיב פעולת המצוה ע"י השליח כאילו עשאה המשלח, סו"ס לא עשאה על גופו, וכגון ששלח שליח להניח תפלין או לישב בסוכה, הרי סו"ס התפלין הונחו על גופו של השליח, וגופו של השליח ישב בסוכה, והלא המצוה צריכה להתבצע על גוף האדם, וכלפי זה אין מועילה שליחות. והקשו (הגרא"ו מרגליות ועוד) מנטילת לולב דלא מסתבר שגדר המצוה הוא שגופו יהא אחוז במינים [כתפלין שגופו סביל בקיום המצוה, או סוכה שגופו נמצא בסוכה] אלא מעשה הנטילה לבד הוא המבוקש, וא"כ מ"ט לא מהני שליחות על מעשה זה. ואמר הגרא"ו שמה מוכח שאין גדר השליחות שמעשה השליח מתייחס למשלח כאילו עשהו, אלא רק שמעשה השליח מועיל למשלח, ובמצוות בעינן שהאדם יעשה והרי לא עשה. והקשה אם כן מדוע בעבירה יש שליחות לדעת שמאי הזקן, הרי שמייחסים את המעשה אל המשלח - ואמר הגרא"ו לחלק בין מצוות לעבירות. וחילוק זה מוקשה.

אך נראה שהחילוק הוא בין 'מעשה' דיני לעשייה' מציאותית; דלעולם המעשה מתייחס למשלח כאילו הוא עשהו [כהצד הא' בחקירת הלכה-טוב], אבל מ"מ אין זה אלא ייחוס של המעשה הדיני אבל עשייה מציאותית אין כאן אלא לשליח. והבחנה זו שייכת בין במצוות בין בעבירות. ונבאר הדברים; -

הנה לדברי רבינא (ב"מ:י) כאשר השליח לאו בר חיובא יש שליחות לדבר עבירה, כגון כהן שאמר לישראל לקדש לו אשה גרושה. [ורב סמא פליג. והרמ"א (ח"מ שמה) פסק כרבינא. וע"ש בהגרא"א ובש"ך (קפב) שיטות הפוסקים]. ושאלו התוס' למה השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן לא יתחייב השולח, הלא הקטן לאו בר חיובא. ותירצו לפי שהקטן לאו בר שליחות הוא לכך פטור המשלח. הרי נקטו שבאופן שיש שלד"ע צריך שיהא השליח גברא בר-שליחות וכדילפינן (בקדושין מב) מ"גם אתם - מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית וכד"ל. ואולם הריטב"א (בב"מ שם) כתב שאכן אם ישלח את הקטן בפירוש להבעיר - חייב המשלח, ושם מדובר שמסר בידו את הבערה אבל לא ציווהו להבעיר. ובנתיבות המשפט (קפבא) הראה מהתוס' בשבועות (ג.) והנמו"י (בב"מ שם) שדעתם כהריטב"א שבאופנים שיש שלד"ע חייב המשלח אף אם השליח הוא קטן שאינו בר-שליחות. ופירש שדין שליחות בדבר עבירה לחייב את המשלח באופנים שאין השליח בר חיובא, אין מקורו מתרומה אלא מחצר הלכך אין קיימים בזה הדינים הנלמדים משליחות דתרומה. ² [מה שהבין הגרש"ר (בב"מ יד) בדעת הריטב"א והתוס' בשבועות הנ"ל שבכל שליחות מעשה אין צריך שיהא השליח בתורת שליחות אלא אף בגוי ובקטן מהני,

¹ יש מתרצים שלכך הוצרכו לילפותא מיוחדת (בסוכה מא): 'ולקחתם לכם' שתהא לקיחה לכל אחד ואחד, לומר דלא תהני שליחות (עפ"י זכרון משה להרמ"י יעקובוביץ זצ"ל פ"ר קרח). ואכתי י"ל ע"י מצוות שבדיבור כגון קידוש היום וברכה על המזון וכד'. ולפי המהלך דלקמן נראה.

² וכן מבואר בתור"ד ב"מ צ' לענין שליחות גוי לרדש בחסיומה.

³ יש להעיר דפשו הלשון 'חצר משום שליחות אתרביאי' משמע דחצר משום שליחות ואילו להנתיבות שליחות משום חצר היא. ועוד קשה הלא שליחות דמעילה ילפינן בג"ש מתרומה וא"כ אמאי מהני לחייב משום מעילה בשליח קטן כמוש"כ שם. ונראה לקיים דברי הנתיבות בסגנון זה, דלעולם עיקר דין שליחות אחד הוא, וילפינן ליה מתרומה או מגירושין וקדושים, אלא שכדי לחייב את המשלח על העבירה בהכרח להניח גדר נוסף שהשליח נחשב כגורן ביד משלחו, כאילו המשלח פועל על ידו שעל כן נחשב הוא כעובר את העבירה. וזאת למדנו בחצר הקונה לגנב, דכל שהשליח אינו בר חיובא (לרבינא) או דב"ע כעבד (לרב סמא) חשיב כדבר המסור ביד משלחו. הלכך כד ילפינן מעילה מתרומה לחייב, על כרחך לומר שעילה הכתוב גדר זה בשליחות דמעילה, וממילא חייב אף בשליח חש"י שפססתר יותר לדונם כמסורים ביד המצוות.

שליחות בעה"ב [כהסבר הגר"ח], ומאידך משמע שהשליחות בטלה ממה שאם נתערב איסור נוסף לא מעל בעה"ב [כהוכחת ההפלאה] - אך התשובה היא דלעולם ס"ל להרמב"ם כתירוץ הראשון בתוס' וכבאור הגרש"ק דיחוס המעשה אמנם מוכרח להבטל אבל נתינת הכח לפעול החלות לא בטלה, הלכך כשאנו דנים על החפצא דמעילה, אם יש במעשה זה גדר 'גזילה', הרי המודד בזה הוא כל היכא דבהדיוט כי האי גוונא יש כאן הקנאה, וא"כ כלפי זה אעפ"י שיש כאן עבירה ובטל יחוס המעשה למשלח סו"ס לא בטלה נתינת כח 'ההקנאה', ועל כן גם כשזכר בעה"ב אכתי השליח עשה מעשה הוצאה שהרי נתינת הכח לא בטלה, ועל כן מעל השליח. לא כן בשליחות למעילה ולאיסור נוסף, כיון שאנו מוכרחים לבטל את יחוס המעשה אל המשלח מחמת האיסור הנוסף דפתוך ביה, שוב גם מעשה המעילה אינו מיוחס אליו, דהא מעשה אחד הוא, על כן לא מעל המשלח. ובקצרה: בשליחות לדבר עבירה לעולם יחוס המעשה-למשלח בטל ונתינת הכח לא בטלה, הלכך בזכר בעה"ב שהנידון הוא להחשיב את פעולת ההוצאה כ'מעילה' סגי בכך שמסירת הכח לשליח קיימת, ואילו בשולח לאכול בשר עולה הנידון הוא לייחס המעשה אל המשלח כדי לחייבו, וזה אי אפשר.

ה ועתה נבוא ליישב קושית המשל"מ שפתחנו בה. ולצורך זה נבאר תחילה כמה גדרים ביסוד דין שליחות. הנה ישנה חקירה באחרונים, האם השליח פועל מכחו הוא או מכח המשלח, כלומר האם המינוי נבחן כמעשה חד פעמי שממנו ואילך יש לשליח כח לפעול מעצמו [אלא אם כן תבטל השליחות], או שמא המינוי נבחן כפעולה מתחדשת, כך שבשעת קיום השליחות רואים את כחו של המשלח כעושה הדבר. בחקירה זו ביאר בקצוה"ח (קפח) ועוד אחרונים מחלוקת הרמב"ם והטור בבעל ששלח שליח לגרש ונשתטה הבעל קודם שנתן השליח את הגט לאשה; להרמב"ם הגט כשר מהתורה ולהטור הגט בטל. ופירשו שנחלקו בחקירה הנ"ל; אם צריכים את כחו של הבעל-המשלח בשעת נתינת הגט והרי כאן שנשתטה א"א לגרש, ואם השליח פועל מכח עצמו הרי לא אכפת לן מדינא בשטותיה דבעל [ויש הסברים אחרים במחלוקת הראשונים, בגדר דין השוטה ועוד. ואכ"מ]. והנה לפי הבחנת הגרש"ק הנ"ל מובן שחקירה זו שייכת רק בשליחות דנתינת-כח, האם סגי בנתינת כח חד פעמית או בעינן נתינה מתחדשת. אבל אין לה מקום בפן שליחות דיחוס המעשה.

ומאידך ישנה חקירה אחרת שהעמיד הגר"י ענגיל (לקח טוב א) ועוד אחרונים, והיא שייכת רק בגדר שליחות דיחוס המעשה ולא בשליחות דמסירת כח; האם המעשה מתייחס לגמרי אל המשלח, שרואים אותו כעושה המעשה לכל מילי, או דלמא מעשה השליח הוא אלא שמעשהו מועיל למשלחו. [והנה בהבחנה זו בין שתי החקירות, שזו שייכת רק כלפי נתינת הכח וזו שייכת רק כלפי יחוס המעשה, מיושרים הדורים רבים שנתחבטו בהם אחרונים, ומשום דלא נחתו להבחנת הגרש"ק בשתי הפנים של דין שליחות, לכך רבתה המבוכה].

והגרא"ו (בקובץ שמועות ב"מ י) נקט שהמעשה אינו מתייחס למשלח לגמרי אלא מעשה השליח הוא שמועיל עבור המשלח. והכריח כן ממה שאין מועילה שליחות במצוות. וכוונתו, דהנה התור"ד (בקדושין מב) שאל למה לא מועילה שליחות בקיום

הניקחים מן הנכרים ובשעת טבילת הגוי מברך הישראל - שנקט הפר"ח שאף מצוה זו אין גדרה המעשה אלא התוצאה, כלומר לדאוג לכך שהכלי יהא טבול. וכך יש לומר לענין עשיית מעקה [שהשוה המחנ"א זאת לטבילת כלים וכתב שלדעת הפר"ח יוכל הגוי לבנות המעקה והישראל מברך]. וכיו"ב יש לפרש דברי המגן-אברהם (רסג סק"א) גבי הדלקת נר שבת, שאשה שקבלה עליה את השבת יכולה לצוות לנכרי שידליק הנר והיא תברך עליו. והיינו מפני שנקט שגדר המצוה היא לדאוג להיות הנר דלוק בשבת, ודיברנו בזה במק"א¹⁰.

הרי נראה שבמצוות אלו שענינן אך ורק התוצאה, ליכא לתורת שליוחות כלל, דכל שדאג לכך שתיעשה התוצאה היא מצוותו. והוא הטעם ששייך לעשות אף על ידי מי שאינו בתורת שליוח.

ובן היא דעת ר"ח או"ז (יא) לענין מצות מילה, שחידש שבמילה אין צריך לדין שליוחות [שלא כדעת אביו ר"י או"ז דלא סגי בלא שליוחות, והוסיף לחדש שלא מועילה שליוחות במילה], מפני שגדר המצוה על האב הוא לדאוג לכך שהבן יהא מהול. וכן מבואר בתורי"ד בקדושין כט. [בתוס' בע"ז (נז) הקשו ל"ל קרא לפטור האשה ממילת בנה והלא בלא"ה אין האשה כשרה למול (לרב). ותירצו שהיה מקום לומר שתתחייב לקרוא לאחר למול. וכבר פירש הגר"ח שאין כוונתו לומר שתמול ע"י אחר מדין שלוחו של אדם כמותו, דהא כל מילי דלא מצי עביד לא מצי משוי שליוח (ע' נזיר יב): אך נראה שכוונת התוס' כסברא הנ"ל, שחייב האב אינו במעשה המילה אלא לדאוג לכך שבנו ימול על ידי מי שיהא, הלכך הו"א שגם על האם מוטל חיוב זה, לדאוג לכך שבנה ימול. [והגרש"ק שם (ז,י) תירץ לפי יסודו הנ"ל דהך כללא לא נאמר בשליוחות מעשה אלא בשליוחות של נתינת כח (וכ"כ קובץ הערות סו"ס ע). אך מ"מ אין מסתבר שבמצוה שאדם אינו מחויב בה לעשותה בעצמו, חייבתו תורה לעשות שליוח] ונתבאר בהרחבה במק"א¹¹].

והנה נחלקו הראשונים כאשר השליח שוגג בעבירה, האם יש שליוח לד"ע אם לא; התוס' בכמה מקומות נקטו שיש שליוח באופן זה [וכן נקט רש"ל]. וטעמייהו, שהרי אמרו בקדושין (מב:) בטעמא דאין שלד"ע דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. ויש בזה שתי סברות: או מפני שלא היה לו לעשות (כ"כ רש"י בב"מ י:) כלומר שהיות והרב מצוהו שלא לעשות כדברי התלמיד, הרי כשעשה לא על דעת המשלח עשה אלא על דעת עצמו עשה (עפ"י קה"י קדושין לט), או מפני שחסר בעצם המינוי, כסבור שלא ישמע לו (עתוס' ב"ק עט; סמ"ע קפב סק"ב) - הלכך כשהשליח שוגג ליתנהו לאותם טעמים, שהרי על דעת משלחו עשה כי לא ידע דברי הרב, וגם אין הלה יכול לומר סברתי שלא ישמע לי. ואולם הריטב"א (בקדושין ובב"מ) חלק בתוקף על התוס' וסבירא ליה שדין זה דאשדל"ע קיים לעולם מגזרת הכתוב הוא ואינו תלוי בטעם. וכן תפס הש"ך (הו"מ שמח) בכל עז.

ובקצות החשן (שם סק"ד) כתב להוכיח כהריטב"א, מדאמרינן (בב"ק לב) שאם הוסיף שליוח ב"ד המלכה מכה אחת על ידי שטעה המונה במניינו, ומת המוכה - השליח גולה. ויש להקשות

ורק בשליוחות דמסירת כח בעינן בן ברית וגדול - תמוה טובא, דלא אמרו אלא בשליוחות לדבר עבירה באופן שנתחדש שם שליוחות אבל לא בכל שליוחות מעשה]. והקשה הנתיבות (סו"ס"י שמח) לשיטתם לפי"ז אמאי אמירה לעכו"ם שבות ואינה אסורה מדאוריתא משום שליוחות לדבר עבירה, דכיון דהשליח הגוי לאו בר חיובא הוא ייחשב ישראל השולחו כעושה המלאכה. [וכיו"ב הקשה הפנ"י על מה שכתב רש"י (בב"מ ע) שיש שליוחות לגוי לחומר]. ותירצו הבית-מאיר (אה"ע ה) והחת"ס (או"ח פד) דשאני התם דסו"ס לא עשה ישראל מלאכה בשבת, והתורה אמרה 'למען ינוח' והרי נח. [וע' דברי יחזקאל נז מה שדן בסברא זו]. (ועוד דן שם לפי"ז לתרץ קושיית המש"מ דלעיל באמר לו לטבוח בשבת). והנתיבות עצמו תירץ באופן אחר, שסו"ס הגוי כשעושה אינו עושה דבר עבירה אלא התר גמור, א"כ מה שמתייחס לישראל הוא מעשה התר].

הרי לנו הבחנה זו שבין מעשה דיני לעשייה מציאותית, דשליוחות יכולה לייחס רק את המעשה הדיני למשלח אבל סו"ס הפעולה המציאותית היא של השליח. ועל כן דינים התלויים בעשייה כגון מלאכת שבת, אין שייך ליחסם למשלח, משא"כ דינים שעיקרם בתוצאת הדבר המעשה ולא העשייה, וכגון רציחה, שקפידת התורה משום התוצאה ולא משום פעולת הגברא [רק שאין לחייב האדם אלא אם לא עשה המעשה כי אז אין התוצאה מתייחסת אליו], בזה אמר שמאי הזקן יש שליוח לדבר עבירה, או אף לדין, בגברא דלאו בר חיובא יש שליוח לד"ע כגון זה לדעת רבינא, משא"כ בדינים שכל עיקרם הוא עשיית הגברא, לא שייך בהם תורת שליוחות.

ובך הוא הגדר גם במצוות; שליוחות מועילה רק בדומה לשחיטת הפסח שעיקר המבוקש הוא התוצאה, אלא שצריך לייחס את 'מעשה' המצוה אל האדם ולזה מהני דין שליוחות, משא"כ בלולב וכד' שהמבוקש הוא 'עשיית' הגברא, ולא התוצאה של היות המינים בידיו - על כן לא מהני שליוחות כי סו"ס אין כאן 'עשייה' מצד המשלח. ונראה שלחילוק זה כיוון מהר"ח או"ז (קכח)

ו אמנם יש גם גדר שלישי במצוות, מלבד מצוות שגדרם הוא 'עשיית' הגברא, ומצוות שגדרם 'המעשה' [כלומר מעשה הפועל תוצאה, והיינו במצוות שעיקרן התוצאה אבל איכא חיוב על הגברא לעשות מעשה המצוה הפועל את התוצאה], והוא מצוה שגדרה התוצאה לבדה. וכגון מה שכתב הרשב"א (בתשובה ח"א שנו) שמיתת בית דין יכולה להעשות בפועל גם על ידי גוי. והיינו מפני שאין המבוקש שם מעשה ההריגה כלל אלא אך התוצאה של ביעור הרע והיות המחויב מיתה נהרג, והמצוה על הב"ד אינה אלא לדאוג לכך שיתקיים פסק הדין אבל לא מוטל עליהם המעשה, הלכך גם אם דואגים לכך על ידי נכרי קיימו בזה מצוותם. וכיוצא בזה אמר הגרא"ו (בקובץ שעורים ביצה ו בקובץ הערות עו) לענין מצות קבורה, שמתקיימת גם על ידי נכרים, והיינו מפני שאין המבוקש מעשה הקבורה אלא לדאוג שיהא המת קבור. וכיו"ב הביא במחנה אפרים (שלוחין יא) מהפרי-חדש שיכול אדם לצוות לגוי לטבול כלים

10 ועדיין קשה משאר איסורים שמבואר בסוגיא בב"מ (ז) שאמירה לעכו"ם מותרת מהתורה, כגון בדישה ובסירוס. וכבר הקשו משם האחרונים (ע' הדושי הגר"ט ריש שביעות ועוד).

11 ומה שאמרו דמורה שמאי בבעול את העורה ואכול את החלב משום דלא מצינו זה נדה זה מתחייב, הא לא"ה היה המשלח חייב - י"ל דהיה חייב משום הפגם שנפעל בעולם, בגילוי עריות או בהתנאות גופו של ישראל במאכלות איסור, אבל לא משום פגם העשייה של הגברא [ולפי"ז יש מקום לומר שאף לשמאי הזקן יש חיוב על השליח מצד המעשה גופא. ועתיר"ד קדושין].

10 שיעור קמב, וע"ע בשיעור כהד, במש"כ נדה גר במצות שביעת הארץ בשביעות.

11 שיעור קמב, ג-ו.

או שהמעשה מתייחס למשלח כאילו הוא עשהו, או שהמעשה של השליח מועיל למשלח. ואמרנו שבכל המצוות או העבירות התלויות במעשה, מהני דין השליחות לייחס המעשה אל המשלח, להיות 'שלוחו כמותו' ממש כאילו עשה המעשה בעצמו. וא"כ יש מקום לומר שאף כי גם מעילה וגם טביחה ושליחות-יד כולם מתורת שליחות הם כנ"ל אבל חלוק גדרן, דבמעילה שהשליח מועיל לעצמו, נתחדש שם בהכרח לייחס את מעשהו למשלח כאילו הוא מעל, שאם הוא מעשה דשליח כיצד זה 'עושה' וזה מתחייב, והלא השליח לצורך עצמו מעל והוא בר חיובא [והוי דומיא דרציחה לשמאי הזקן, דבעינן לייחס המעשה אל המשלח כדי לחייבו]. משא"כ בטביחה ושליחות יד אין לנו צורך לייחס המעשה אל המשלח כאילו הוא טבח אלא סגי לן במה שמעשה השליח נעשה עבור המשלח על פיו כדי לחייבו על הטביחה והשליחות-יד, שמסתברא שכדי לחייבו אין לנו צורך ביחוס המעשה אליו אלא סגי במה שאמר לאחר לעשות עבורו דהועילו מעשי השליח לחייב המשלח, שהרי השליח עצמו אינו בחיובא דטביחה ושליחות-יד וא"כ שם המעשה מצד עצמו אינו שייך אלא כלפי הגנב והשומר. וזהו שכתב הרמב"ם שרק במעילה לבדה מצינו שליוח לדבר עבירה להחשיב את המעשה כאילו עשאו המשלח, שהוא גדר מיוחד למעילה.¹⁷

ואם כנים אנו בזה הרי מתורצת קושית המשל"מ, דדוקא במעילה גורם איסור אחר לבטל השליחות, שהרי במעילה בעינן לייחס המעשה למשלח כאמור, וכיון שנתערב איסור אחר ועליו בהכרח אין שליחות-מעשה הרי שוב אי אפשר לייחס מעשה זה אל המשלח, שהרי אם תייחסנו למשלח, בהכרח יש לך לחייבו בעונש גם על האיסור הנוסף [כטענת הנובי"ה והגרש"ש"ק] והרי זה אי אפשר, הלכך בע"כ דבטל כל יחוס המעשה אליו [וכמו שראינו בדעת הרמב"ם שסובר כתירוץ הראשון בתוס' ב"מ וכהסבר הגרש"ש"ק דכללא דאשד"ע מכריח לבטל את יחוס המעשה]. משא"כ בטביחה לא אכפת לן שנתערב איסור אחר, שהרי כדי לחייב על הטביחה אין צורך לייחס המעשה אליו אלא סגי בכך שנעשית הטביחה עבורו לחייבו, וא"כ שפיר אמרינן דעל חילול השבת אשד"ע ואמנם המעשה לא מתייחס אל המשלח ואעפ"כ מחייבין ליה אטביחה, דסגי במעשה השליח לחייב את המשלח מפני שהטביחה נעשית עבורו ובשליחותו.

להתוס' שבשווג יש שליוח לד"ע מדוע לא יפטר השליח ויגלה הדין משום ששלוחו של אדם כמותו. [ויש מתרצים ששליח ב"ד לאו בתורת שליחות הוא עושה, שהרי המצוה מוטלת על כל ישראל, וא"כ הרי לקיים חובת עצמו הוא מכה ולא בתורת שליחות (עפ"י הגר"י סלנטר, מובא בסו"ס פרי יצחק; דבר אברהם 6). ועוד פלפלו בזה לפטור הדיינים משום 'עשרה שהכוהו' - ע"ש].

אכן לפי דברי הרשב"א הנ"ל שבעונש מיתת ב"ד כשר אף ע"י גוי, הרי דלאו מדינא דשליחות קאתינן עלה שהרי המצוה היא אך בתוצאת הדבר. וא"כ י"ל דהוא הדין לגבי עונש מלקות, דהמצוה מתקיימת בתוצאה, הלכך אין כאן תורת שליחות ולא שייך לחייב את הדיינים גלות משום תורת שליחות להכאה.¹⁸

ז ועתה נשוב ליישב סתירת דברי הרמב"ם בשלד"ע במעילה ובטביחה כשנתערב עמהם איסור אחר. ונקדים דברי האו"ש (גניבה ג), שיצא לבאר דקדוק המהרי"ט הנ"ל בלשון הרמב"ם [מעילה לבדה] דאיכא חילוק בין מעילה לטביחה, שבמעילה יש תורת שליחות גם כששלח שליח למעול להנאת עצמו, לא כן בטביחה דקדק הרמב"ם 'עשה שליח לשחוט לו ושחט לו השליח בשבת...' - כלומר שהטביחה נעשית לצורכו ולהנאתו של הגנב, הא אם אמר לאחר לטבוח לעצמו, אין כאן חיובא דטביחה. וכן בשליחות יד משמע ששלח השומר שליח לשלוח יד עבור השומר. וכן הדין נותן דליכא חיובא דטביחה אלא לגנב ולא לאחר, וליכא חיוב שליחות-יד [באופנים שאין שם גזילה דעלמא. ע' בראשונים סופ"ג דב"מ] אלא לשומר לבדו, וא"כ מסתבר שאין לחייב אלא כשהטביחה והש"י נעשים עבור הגנב והשומר. משא"כ במעילה שגם השליח עצמו בר חיובא הוא לגמרי כמשלח. ואם כן נמצא שיש חידוש יתר בשליחות דמעילה על פני טביחה ושליחות-יד שגם מעשה שעשה השליח לצורך עצמו, מייחסים אותו אותו למשלח. וחידוש זה 'במעילה לבדה' (כלשון הרמב"ם) נאמר ולא בכל מקום אחר.

זנראה לבאר יסוד חילוק זה עפ"י האמור לעיל; הלא ראינו שני צדדים בגדר שליחות על מעשה [לא שליחות דנתנית כח],

¹⁷ הגם שהיה מקום לחלק דלא קאמר הרשב"א אלא במיתת ב"ד שהעשה הוא 'ובערת הרע מקרבך' - המבוקש הוא תוצאת ביעור הרע, משא"כ עונש מלקות יש מקום לומר שיש קפיידא במעשה, וגם המלקות נעשים בב"ד דוקא, וילפינן דין קריאה בשעת המלקות, וכדאמרין גדול שבדיינין קורא והשני מונה והשלישי אומר הכהו (ע' מכות כג. וברייתא יא). אך אין הכרח כלל לחלק בכך.

¹⁸ והנה רש"י בפרוש התורה (ויקרא כד. צוין בגה"ש קדושין שם) כתב 'ורגמו אתו כל העדה' מכאן ששלוחו של אדם כמותו. ולכאן משמע דלא כהרשב"א דכשר ע"י גוי, דלהרשב"א אין כאן צורך בשליחות. אך עיקר דברי רש"י צ"ע הלא בנמרא לא למדו משם. ואכן צ"ב אמאי לא ילפינן מהתם כדילפינן מיכל עדת ישראל' דשחטת הפסח, ושמא י"ל שכונת רש"י לגדר זה גופא שמכאן הוא נלמד, שבמצוות כגון זו שהקיום הוא בתוצאה בלבד וגם כשטבח ע"י אחר חשיב 'כמותו' מפני שהוא המפעיל את האחר, והוא גדר שליחות אחר דהגוי לא נתמעט בה, דכל שעושה הורב ע"י אחרים סגי מפני שהמבוקש נעשה, ודאתנין להכי י"ל שהוא גדר 'שליחות' דטביחה ומכירה ושליחות-יד, שגילה בהם הכתוב שהעיקר בדינים אלו התוצאה לבד וגם כשטבח ע"י אחר חשיב 'כמותו' הלכך חייב אפילו בני וקטן [כעין דרך מהרי"ט]. ומסתבר לפ"ז שאף אם לא שלחו בפירוש על הטביחה אלא נתן לאחר ואמר לו שהרשות בידו לטבוח או למכור - חייב [וכפשטות לשון הברייתא 'נגב נתן לאחר וטבח']. וכן אם שינה השליח, כגון שאמר לו לטבוח ביום פלוני דוקא וטבח ביום אחר - חייב המשלח, שאינו בגדרי שליחות דנירושין וקדישים [כזוה א"ש דקדוק לשון הרמב"ם בהל' שגגות הנ"ל בפנים, דדוקא מעילה 'שליח שעשה שליחותו חייב המשלח' משא"כ בכל התורה, ואילו טביחה ושליחות-יד אין הגדר משום 'שליח שעשה שליחותו' דהא אפילו שינה חייב, דסו"ס עשה המשלח ע"י אמירתו [לאחר]. ול"ק קושית המשל"מ בשולח לטבוח בשבת, שהרי גם אם היה השליח טבוח ביום אחר היה המשלח חייב וא"כ מה לי במה שהוסף לטבוח בשבת. ולדרך זו נתיישבו כל הקושיות על המהרי"ט, דלעולם הכל דין שליחות הוא.

¹⁹ נראה שאף אם לדינא לא ננקוט כהאו"ש ונימא דאין חילוק בין עשאו שליח לטבוח לצרכו או לצורך השליח [וכדמשמע בפשטות מזה שלא חילק כן הרמב"ם כשכתב את עיקר דין שליחות לטביחה (בפ"ב ה"א) אלא סתם וכתב 'נתן לאחר לטבוח וטבח או שנתן לאחר למכור ומכרה לאחר'. והכי מסתברא, דכשם שאם הגנב עצמו טבוח אין חילוקו עם לצורכו או לצורך חברו, כך כששלח אחר לטבוח לאכילת האחר, כיון שלא נתן לו במתנה הרי זה כטובב לצרכו, מה לי אם צורכו לאכול או צורכו להאכיל. ומה שהדגיש הרמב"ם 'בשלח לטבוח בשבת' לוי' נראה מפני שבוה י"ל שבדוקא אמר לו שישחט בשבת, אבל אם הטביחה בשביל השליח ודאי אין קפיידא באמירת 'בשבת' אלא מראה יום הוא, לו, ופשיטא שאין כאן שליחות לעבירה]. מ"מ יש לקיים הדברים, דשאני ממעילה שהשליח מוזהר על המעילה מצד עצמו ובענין שמעשה-חייב דידה יעתק ממנו ויתיחס אחר המשלח, משא"כ דין טובח ומוכר שלעולם אינו שייך באחרים אלא בגנב, וכן שולח יד בפקדון, הלכך סגי אם נחידש שמעשה השליח הועיל לחייב את הגנב ואין צורך להעתיק יחוס המעשה גופא מהשליח למשלח. ולפ"ז נחיא אמאי הוה שלשה כתובים הבאים כאחד, כי באמת אין בהם חילוק לדינא [משא"כ לפי האו"ש הלא הוצרכו ליכתב דחלוקין בדיניהם]. כי בעצם ימולים הם להילמד זמ"ז אלא שמ"מ בכל דין משנתה גדר השליחות כפי הצורך לו.

